

Kultúra smrti v Európe – koniec európskej civilizácie? Vybrané aspekty¹

René Balák

Už niekoľko desaťročí možno reflektovať skutočnosť, že depopulačný demografický vývoj na európskom kontinente sa prejavuje čoraz intenzívnejším spôsobom a negatívne zasahuje všetky roviny individuálneho a spoločenského života. Európska civilizácia sa za toto veľmi krátke historické obdobie stala vymierajúcou civilizáciou, ktorú možno paralelne charakterizovať ako civilizáciu smrti². V posledných dvoch desaťročiach sa tak intenzívne prejavujú negatívne dôsledky populačného kolapsu v Európe, že mnohí vedci interdisciplinárne analyzujúci rôzne príčiny a zohľadňujúci demografické faktory a kritériá, upozorňujú na možný zánik európskej civilizácie.

Na prvý pohľad je to nelogická hypotéza, poukazujúca do budúcnosti európskej civilizácie, ktorá sa zrodila z principiálneho a jedinečného postoja rešpektovania dôstojnosti ľudskej osoby a teda aj jej života. Avšak v rámci hlbšej analýzy problematiky, je táto hrozná hypotéza (za predpokladu kontinuálneho pretrvávania kultúry smrti) logickým a nevyhnutným dôsledkom postojov a skutkov, ktoré sú v rozpore nielen s ľudskou dôstojnosťou ale i s prirodzenými biologickými zákonmi prírody, ktorými sa riadi život.

Demografický stav³ ako existenčný problém Európy

Demografický vývoj na európskom kontinente sa v posledných desaťročiach dostal do situácie, ktorú možno nepochybne nazvať populačným kolapsom pôvodných európskych národov. Totiž z demografického hľadiska na prirodzenú generačnú reprodukciu je nevyhnutné, aby index plodnosti⁴ dosahoval hladinu 2,1 dieťaťa na jednu ženu v plodnom veku. Prinajmenšom posledné tri desaťročia na celom európskom kontinente je index plodnosti hlboko pod úrovňou 2,1 pričom západoeurópske národy postihol tento populačný kolaps skôr ako ostatné časti európskeho kontinentu. Po roku 1989 nastal veľmi prudký pokles tohto indexu aj u stredoeurópskych a východoeurópskych národov, hoci klesajúca tendencia bola zjavná aj pre rok 1989. Podľa štatistických údajov približne do roku 1970 sa komplexný index plodnosti v európskych krajinách udržiaval nad úrovňou prirodzenej výmeny generácií.

Je potrebné poznamenať, že tento komplexný index plodnosti zahŕňa kompletne celé obyvateľstvo európskeho kontinentu, vrátane desiatok miliónov mimoeurópskych prisťahovalcov, ktorí sú občanmi niektorej z európskych krajín. V prípade zohľadnenia štatistických údajov o komplexnom indexe plodnosti výlučne pôvodných európskych národov, by situácia na európskom kontinente vyzerala ešte hrozivejšie, nakoľko je štatisticky dokázané, že príslušníci mimoeurópskych národov, ktorí trvalo žijú v európskych krajinách, majú rádovo oveľa vyššiu pôrodnosť ako domáce európske obyvateľstvo.

Keďže komplexný index plodnosti v Európe zahŕňa všetko obyvateľstvo vrátane neeurópskych prisťahovalcov, tak sa zlepšuje jeho hodnota, ktorá je aj napriek tomuto faktoru

¹ Táto reflexia vznikla v rámci grantu 1/3603/06 VEGA SR.

² Ide predovšetkým o mentalitu človeka dvadsiateho storočia, ktorá sa s neobvyklou intenzitou rozšírila najmä v tzv. západnej kultúre európskeho civilizačného priestoru. V rámci termínu európska civilizácia sa má na mysli pôvodné európske obyvateľstvo, ktoré bolo po stáročia nositeľom špecifickej kultúry, obsahujúcej jedinečnú filozofickú, antropologickú i axiologickú orientáciu, ktorej teoretickým fundamentom je kresťanstvo.

³ Autor ako zdroj informácií využíva údaje Európskeho spoločenstva – Eurostat ako aj údaje štatistických úradov jednotlivých európskych krajín, pričom nejde striktne o poskytnutie exaktných údajov ale o všeobecnú prezentáciu demografického stavu na európskom kontinente.

⁴ Tento komplexný index plodnosti pozostáva z počtu narodených detí v určitom roku v pomere k počtu žien vo veku od 15 do 49 rokov, pričom ide o súčet parciálnych koeficientov plodnosti žien podľa toho, ku ktorej vekovej kategórii patria.

pod úrovňou prirodzenej generačnej výmeny. V niektorých európskych krajinách dokonca prirodzená úmrtnosť prevyšuje pôrodnosť a dochádza k rýchlemu vymieraniu niektorých európskych národov, pričom sa rapídne zvyšuje percentuálny podiel neeurópskeho obyvateľstva v daných spoločnostiach. Dochádza k rýchlejšiemu starnutiu populácie a k zmenšovaniu percentuálnemu podielu mladej generácie u pôvodného európskeho obyvateľstva, pričom z hospodárskeho hľadiska sa neustále znižuje podiel obyvateľstva v tzv. produktívnom veku⁵. Negatívne dôsledky populačného kolapsu sa začínajú prejavovať vo všetkých dimenziách života spoločnosti, nevynímajúc ekonomicko-hospodársku dimenziu.

Ako je však možné, že európske národy a štáty, v ktorých počet obyvateľov celé stáročia stúpajú (aj keď populačná krivka mala v konkrétnych historických obdobiach svoje výkyvy), sú v stave populačného kolapsu? Čo sa stalo s európskym človekom, s európskymi národmi a s európskou civilizáciou, z ktorej vyšli najväčší veľikáni poznania, vedy, umenia a techniky celej ľudskej civilizácie v planetárnom rozmere, s reprezentantmi jedinečného konceptu ľudskej osoby a jej dôstojnosti, s autormi koncepcie základných ľudských práv, s nositeľmi unikátneho etického vedomia, s tvorcami originálnej európskej kultúry, so svedkami a šíriteľmi kresťanských náboženských právd zakotvených v evanjeliu života?

Kultúra smrti ako príčina populačného kolapsu

Termín kultúra smrti⁶ možno schematicky charakterizovať ako interdisciplinárny súbor filozofických ideí a ateistických koncepcií, svetonázorových postojov, reálnych rozhodnutí a programových úkonov, či nespravodlivých štruktúr zameraných proti ľudskému životu⁷, ktorých teoretickým fundamentom je systematický ateizmus a ním kreovaná ideológia nihilizmu⁸. Tieto ateistické koncepcie logicky plodia a do života spoločnosti implementujú morálny relativizmus a permisivizmus, sociálny pragmatizmus a utilitarizmus, ako aj ateizáciu a sekularizáciu spoločensko-politickej roviny, teda spôsobujú jej neľudskosť⁹.

V praktickej rovine ide v kultúre smrti o zvrátený spôsob absolutizovaného jestvovania človeka, ktorý sa vyznačuje myslením a mentalitou proti životu, antinatalistickým rozhodovaním a konaním, namiereným priamo alebo nepriamo proti ľudskému životu, spolu s postojom negácie hodnoty a svätosti tohto ľudského života – čiže negácie človeka samotného v individuálnej i dialogálnej dimenzii jeho existencie.

Tento termín, ktorý súhrnne vyjadruje negatívne (ba dokonca otvorene nepriateľské) postoje a javy vo vzťahu k ľudskému životu, obsahuje sám v sebe terminologický paradox alebo inými slovami falošný tón, akoby vakanciu logiky, keďže samotná kultúra je v pravom

⁵ Autor si je vedomý rôznych faktorov, ktoré vplyvajú na zvyšovanie veku populácie (napr. úroveň zdravotnej starostlivosti spojená s praktickým eliminovaním mnohých nebezpečných chorôb, redukcia úmrtnosti novorodencov, detí, matiek, životospráva, výživa, životná úroveň, hygienické návyky, lepšie pracovné podmienky, migračné pohyby ...) ale napriek týmto faktorom, sa nepomer s mladou generáciou zvyšuje viac a rýchlejšie ako je skutočný dosah týchto faktorov.

⁶ Genéza tohto termínu siaha k encyklike Jána Pavla II Evangelium vitae, kde sa tento širokospektrálny a multidimenzionálny termín objavil prvý raz. Por. Evangelium vitae 24.

⁷ Tieto rozhodnutia, úkony a štruktúry namierené proti ľudskej osobe a proti ľudskému životu môžu byť realizované v individuálnej alebo spoločenskej dimenzii ľudského života. V prípade oboch dimenzií ľudského života sa môže jednať o mediálnu, politickú, militárnu, hospodársku, právnu, medicínsku či mocenskú rovinu záujmov.

⁸ Hlavnými filozofickými predstaviteľmi tejto metafyziky sú tvorcovia paradigmy nihilizmu (Hegel, Heidegger a Nietzsche), v kooperácii s gnostickou víziou od prírody zlého sveta, v ktorom je nemorálnosť jedinou cestou k slobode, čo sa prejavuje i v existencializme (H. Hesse a J.P. Sartre) negujúcom transcendentné fundamenty hodnoty ľudského života.

⁹ Praktickou konzekvenciou kultúry smrti bolo povstanie neľudských politických systémov na európskom kontinente, riadiacich sa ideológiou smrti (inak cudzou európskym národom), ako aj rozpútanie dvoch svetových vojen. Týmto negatívnym javom predchádzali filozofické koncepcie, ktoré zmenili fundamentálny antropologický postoj človeka k sebe samému.

slova zmysle čímsi pozitívnym. Kultúra smrti spočíva v zhubnej logike kompromisu, ktorá ospravedlňuje dielo smrti v jej mnohorakých podobách, pričom je v protiklade s logikou principiálnej ochrany a úcty voči daru života. Týmto terminologickým spôsobom vyjadrenia sa chce zvýrazniť a upozorniť na kontrast jestvujúci v súčasnej európskej kultúre, ktorá sa často odvoláva na vznešené heslá humanizmu a na základné ľudské práva, a pritom sa často sama kultúra stáva deštruktívnym fenoménom, terminujúcim pravdivé hodnoty a popierajúcim elementárne etické princípy.

Kultúra smrti vo svojej podstate nie je úplne totožná s hmotnou a duchovnou núdzou mnohých národov, hladom, endemickými chorobami alebo násilím rôzneho charakteru, lebo tieto javy sú priamou konzekvenciou antisolidaristickej kultúry ľudského egoizmu. Európska civilizácia sa pod vplyvom kultúry smrti v posledných desaťročiach, akoby zamilovala do všetkého, čo súvisí so smrťou a do fenoménu smrti samotnej, pričom pohádza životom do takej miery až ho nenávidí. Pôvodne kresťanské európske národy a štáty sa pod vplyvom programovej manipulácie, najmä v spoločenských komunikatívnych prostriedkoch, odklonili od kultúry života a priklonili sa ku kultúre smrti, ktorá je pre ne cudzím elementom, importovaným do európskeho civilizačného priestoru pomocou ideologickej kolonializácie neomaltuziánskych ideí.

Antropologický aspekt kultúry smrti

Antropologickým východiskom kultúry smrti je ateistická koncepcia človeka, v ktorej sa absolutisticky a individualisticky chápaný človek javí ako tvorca všetkej reality, ako absolútne bytie, ktoré sa riadi kritériom užitočnosti, nasmerovanej k umelo vykreovaným potrebám jeho vlastného ja. Odmietnutie transcendentnej autority v ateistickej antropologickej koncepcii človeka umožňuje priznať tomuto človekovi ničím neobmedzenú autonómiu v rozhodovaní o ľudskom živote, či už o vlastnom alebo o živote inej ľudskej osoby. Z teologického zorného uhla možno konštatovať bytostnú stratu citlivosti na Boha a konzekventne na človeka, na jeho dôstojnosť a život¹⁰.

Takto chápaný človek (bez *Imago Dei*) je následne presvedčený, že môže svojvoľne kreovať právne normy dotýkajúce sa fundamentálneho ľudského práva – práva na život. Legislatívnym spôsobom kreuje právne normy nasmerované proti životu, podľa ktorých sa arbitrárne rozhoduje o živote inej ľudskej osoby. Legislatívne prevrátenie prirodzeného mravného poriadku a pravdy o človekovi je „ekvivalentom zvráteného a hanebného ponímania ľudskej slobody ako absolútnej moci nad inými a proti iným“¹¹, čím si chce človek uzurpovať moc patriacu výlučne Bohu, ktorý je darcom všetkého života.

Antropológia kultúry smrti zavádza redukcionistický pohľad na človeka, exaktne v takej miere, v akej preakcentuje pozemský aspekt, a teda dočasný rozmer jeho existencie, na úkor transcendentného aspektu, čiže večného rozmeru jeho existencie. V tejto antropológii sa vlastne chce totálne eliminovať transcendentný (večný) aspekt, aby sa následne legálnym spôsobom eliminoval v konečnom dôsledku i ten pozemský (dočasný) rozmer ľudského života. Bez integrálneho pohľadu na človeka¹² sa z človeka (teda i z jeho života) stáva predmet svojvoľných manipulácií, kde sa spochybňuje prirodzená a imanentná relácia pravdy a ľudskej slobody.

V rámci aplikovaného (neo)liberalistického antropologického východiska sa prezentuje absolutizácia ľudskej autonómie a slobody, bez vnútornej spojitosti s pravdou a zodpovednosťou vo vzťahu k ľudskému životu, pričom samotná kultúra smrti je nevyhnutnou

¹⁰ Por. Ján Pavol II. Evangelium vitae 21 - 24.

¹¹ Por. Ján Pavol II. Evangelium vitae 20.

¹² Por. Pavol VI. Humanae vitae 7.

konzekvenciou tejto logiky. Takto sa človek na základe iluzórnej, egoistickej a absolutistickej¹³ slobody stáva agresívnym otrokom smrti, majúcim autodeštruktívne sklony, pretože ilúzia, ktorú ponúka kultúra smrti prináša namiesto naplnenia stav beznádeje. Následne v praktickom živote človeka, vyznávajúceho takto chápanú slobodu, dochádza k vytvoreniu ilúzie že sám rozhoduje o svojich skutkoch, pričom *de facto* je figúrkou, ktorá je majstrovsky posúvaná neviditeľnou rukou zla na šachovnici smrti.

Prejavy a konzekvencie kultúry smrti ako *signa temporis*

Schematické zhrnutie najvypuklejších negatívnych prejavov a konzekvencií, nie je prejavom negativizmu či pesimizmu, ale je motivované zvýraznením konkrétnych úloh v rámci kresťanského poslania ohlasovať Evanjelium života. Kultúra smrti sa javí ako široké spektrum negatívnych tendencií, javov a praktík, ktoré tvoria širokú panorámu ohrozenia ľudského života, ktoré boli prezentované už pre niekoľkými desaťročiami, najmä v spojitosti s koncepciou úcty voči ľudskej osobe: „ (...) všetko, čo je proti samému životu, teda vraždy každého druhu, genocídy, potraty, eutanázia, ako aj samovraždy; všetko, čo poškodzuje integritu ľudskej osoby, ako okypťovanie, fyzické a duševné trýznenie a psychologické donucovanie; všetko čo uráža ľudskú dôstojnosť, ako sú neľudské životné podmienky, svojvoľné zatvárania, deportácie, otroctvo, prostitúcia, obchodovanie so ženami a mladistvými; (...) všetky tieto a im podobné veci sú naozaj nehanebné a poškvŕňujú civilizáciu, pričom sú viac na potupu tým, ktorí ich páchajú, než tým, čo podstupujú bezprávie, a konečne sú ťažkou urážkou Stvoriteľa.“¹⁴

V európskom civilizačnom priestore sa na jednej strane diskutuje o úplnom zrušení trestu smrti vo vzťahu k najťažším asociálnym zločincom a na druhej strane sú právne štátom ochraňovaní tí jedinci, ktorí si bezhranične uzurpujú právo odobrať život človekovi, ktorého vek nedosiahol zákonom stanovenú hranicu, čiže nenarodený ľudský život má menšiu právnu ochranu ako iné formy života.

Súčasťou kultúry smrti, v jej praktickom vyjadrení, je aplikácia rôznych ideologických a manipulačných praktík¹⁵, ktoré zatemňujú empirické racionálne poznanie, ako aj zdravé a pravdivé logické myslenie človeka, ktorého postoj voči životu sa vnútorne mení pod vplyvom existujúcej morálnej krízy. Tieto prejavy kultúry smrti nadobúdajú nové formy i dosiaľ nepoznaný rozsah, systematicky a programovo zasahujú do každej z dimenzií ľudského života, pričom tvoria „objektívne sprisahanie proti životu“¹⁶, namierené primárne proti európskym národom.

Schematický súhrn najrozšírenejších prejavov kultúry smrti, obsahujúci antikoncepciu spolu s hedonistickým chápaním posvätného manželského aktu lásky¹⁷; sterilizáciu spájanú s bojom proti nežiadúcej chudobe a hladu; umelé oplodnenie spolu s elimináciou zbytočných životov v embryonálnej fáze existencie; prenatalnú diagnostiku spolu s jej eugenickými motívmi selekcie kvalitatívne nedokonalého či neužitočného života; transplantáciu orgánov spojenú s odberom orgánov (i tkanív) od osôb pozbavených života z dôvodu možnosti ich poskytnutia; potraty ako zvrátený prejav slobody výberu, pomoci a ochrany človekovi pred

¹³ Liberalistická koncepcia slobody, kde je individualistické a absolutistické chápanie dominantné, je vo svojej podstate slobodou „silnejších“ a teda vlastne „slobodou“ tých najneľudskejších jedincov v spoločnosti.

¹⁴ Por. Vaticanum II. Gaudium et Spes 27.

¹⁵ Často ide o lingvistickú manipuláciu, v ktorej sa útoky na ľudský život pomenovávajú medicínskymi termínmi (prirodzene majúcimi čisto technický význam bez vzťahu k etike), aby sa ukryl ich pravdivý zmysel. Por. Ján Pavol II. Evangelium vitae 11.

¹⁶ Por. Ján Pavol II. Evangelium vitae 17.

¹⁷ S tým je spojené spochybňovanie pravdivo chápanej sexuality, dôstojnosti manželstva a rodiny, propagácia homosexuálneho životného štýlu a iných zvrátených koncepcií prežívania sexuality a slobody bez pravdy a zodpovednosti.

budúcimi ťažkosťami; pokusy klonovať ľudský život na výskumné, eugenické, priemyselné a obchodné ciele; eutanáziu spojenú až s dojímavým súcitom s trpiacim človekom; genocídu nevinného civilného obyvateľstva odôvodňovanú šírením slobody a bezpečnosti; násilie ako spôsob riešenia individuálnych a spoločenských problémov; preventívne a intervenčné vojny ospravedlňované humánnymi a šľachetnými motívmi; rozširujúce sa kontinuálne a postupné legalizovanie drogovej závislosti v mene slobody človeka; je svedectvom bytostného popretia pôvodnej kultúrnej identity európskeho človeka.

Je paradoxom, že kultúra smrti, majúca v sebe zárodok vojny, vraždy a násilia, v jej mnohorakých prejavoch, sa na európskom kontinente nepenalizuje ale dokonca organizuje pomocou privátnych ale i štátnych subvencií, pričom sa uvažujú právne sankcie na tých členov spoločnosti, čo sa pokúšajú obraňovať nevinné životy. Totiž v právnej rovine v krajinách európskej civilizácie získala kultúra smrti právny status legálnosti a pomocou zákonných opatrení je možné postihnúť tvrdými sankciami tých jednotlivcov a skupiny, ktorí sa zúčastnia na protestných akciách na klinikách a v nemocniciach, kde sa vykonávajú zákerné útoky proti nevinnému ľudskému životu.

Zvrátenosť kultúry smrti sa prejavuje i v diskusii, či forma mediálneho protestu zástancov bezpodmienečnej úcty voči životu proti jednému z prejavov kultúry smrti, ktorým je zabíjanie nenarodených detí, spĺňa etické a právne kritériá. Paradoxne sa spochybňuje adekvátnosť a etickosť použitých mediálnych obrazových prostriedkov a ich spoločenská akceptovateľnosť, poukazujúc na ich expresívny charakter, ale vôbec sa nespochybňuje neetikosť a zvrátenosť abortov samotných. Iste je morálnou povinnosťou zvážiť spôsob, podmienky a okolnosti vykonávaných akcií v prospech života, tu však ide o ďalšiu existenciu človeka a preto sa má každý člen spoločnosti, v rámci vlastnej zodpovednosti, usilovať o podstatnú zmenu spoločenskej a duchovnej mentality a tak vydať svedectvo o správnosti a istote svojho svedomia, ktoré treba rešpektovať, ak je súd tohto svedomia v súlade s objektívnou mravnou normou.

Propositio per tertio millennio

Pre budúcnosť európskeho kontinentu je podstatná odpoveď na fundamentálnu otázku: aký obraz človeka vlastní a ako chce žiť¹⁸, a či chce budovať civilizáciu života? Fundamentom aktivít vedúcich k zmene kultúry smrti smerom ku kultúre života na európskom kontinente je evanjelium života, lebo ono obsahuje všetko, čo ľudská skúsenosť a rozum hovorí o hodnote ľudského života, preniká to, pozdvihuje a dopĺňa¹⁹. Pre kresťanské subjekty je určujúcim faktorom skutočnosť, že katolícka cirkev sa domáha rešpektovania práva na život pre každú ľudskú bytosť v duchu pravdy o človeku, z dôvodu ochrany jeho slobody, v každej fáze ľudskej existencie od počatia po prirodzenú smrť²⁰, čo podmienkou pre opätovné implementovanie kultúry života do európskej kultúry.

Ak sa chce (je otázkou, či sa vôbec chce) zabrániť demografickej implózii pôvodných európskych národov na európskom kontinente je nutnosťou realizovať bytostný návrat ku kultúre života, vychádzajúcej z pravdivej a integrálnej antropologickej koncepcie človeka²¹, ktorá adekvátne rešpektuje prirodzenú i transcendentnú dimenziu ľudskej osoby, čiže jej

¹⁸ Por. J. Rau. Wird alles gut? Für einen Fortschritt nach menschlichem MaSS. In: Imago Hominis 8 (2001) nr. 2 s.156.

¹⁹ Por. Ján Pavol II. Evangelium vitae 30.

²⁰ Ján Pavol II. All'Assemblea generale della Pontificia Accademia per la Vita. Natura e dignità della persona umana a fondamento del diritto alla vita (27 febbraio 2002) nr.6.

²¹ Ide o integrálnu a pravdivú formáciu človeka, z ktorej budú odstránené tie filozofické koncepty, ktoré inšpirujú človeka dnešnej doby k pohrdaniu, relativizácii a terminácii ľudského života, respektíve budú preferované filozofické a etické koncepty, ktoré rešpektujú integralitu a dôstojnosť ľudskej osoby a tým jej života.

dôstojnosť. To je potrebná *metanoia* európskeho človeka, v ktorej sa nielenže zastaví erózia a zatemnenie jeho svedomia²² ale svedomie človeka sa bude formovať tak, aby bolo svedomím, ktoré bude pravdivé a isté v úsudku, keď rozlišuje medzi dobrom (pravdou) a zlom (ľžou).

**IN: FOLIA UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS. Vol XIV. OCHRANA ŽIVOTA VIII.
Ľudský život je hodný ochrany od počatia. TRNAVA ss.40-45**

---

²² Por. Ján Pavol II. Evangelium vitae 24